

Hrvatske akademije (od 16. do 18. stoljeća) u europskom kontekstu

Košutar, Petra; Tafra, Branka

Source / Izvornik: **Kroatologija : časopis za hrvatsku kulturu, 2010, 1, 131 - 148**

Journal article, Published version

Rad u časopisu, Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:093536>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

UDK 930.85(497.5)“16/18”
Pregledni članak
Primljen 26. 2. 2010.
Prihvaćen za tisak 6. 7. 2010.

PETRA KOŠUTAR, BRANKA TAFRA

Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu
Borongajska 83d, HR-10 000 Zagreb
pkosutar@hrstud.hr
branka.tafra@hrstud.hr

HRVATSKE AKADEMIJE (OD 16. DO 18. STOLJEĆA) U EUROPSKOM KONTEKSTU

Od 16. stoljeća u mnogim se europskim zemljama počelo razmišljati o jezičnoj teoriji. Na javnu su scenu stupili brojni narodni jezici koji su polako počeli preuzimati uloge latinskomu, a svetost je triju jezika, latinskoga, grčkoga i hebrejskoga, preispitivana. Zbog izgrađivanja narodnih jezika bilo je potrebno poraditi na jezičnoj i pravopisnoj normi, odnosno na objavljivanju gramatika i rječnika i dr. U pojačanom zanimanju za jezična, ali i za pitanja iz drugih područja, osnivaju se društva u kojima se okupljaju ljudi istih znanstvenih interesa i koji potiču na znanstveni rad, među ostalim i na bavljenje jezikom. Širom Europe utemeljuju se različite akademije, pa tako i na hrvatskom prostoru. U radu će biti riječi o tim hrvatskim društvima, akademijama koje su radile i na jezičnim pitanjima novoga vijeka u europskom kontekstu. Pokazat će se njihove ideje, ciljevi i postignuća te njihova važnost u rješavanju novovjekovnih jezičnih pitanja među kojima je svakako najvažnije – standardizacija jezika.

Ključne riječi: jezične akademije, novi vijek, Hrvatska, Europa, jezična pitanja

1. Uvod

Današnja je međusveučilišna i međuakademijska suradnja te mobilnost studenata i znanstvenika nastala kao odjek naraslih potreba suvremenoga svijeta.

ta za bržim protokom i izmjenom znanja koja se ne može zadovoljiti samo internetskom povezanošću svijeta i neslućenom dostupnošću svih mogućih informacija, ali ona nije ovodobna novina jer je oduvijek postojala potreba da se izmijene mišljenja, ideje i spoznaje s drugima bilo u svom bližem ili daljnjem okruženju. Tako su u povijesti nastajala različita društva koja su okupljala istomišljenike koji su u određenom vremenu željeli promjene u znanosti i u umjetnosti.¹ Među njima su vjerojatno najpoznatije akademije, od Platonove preko renesansnih do današnjih nacionalnih i strukovnih akademija. U nas su se takva društva nazivala akademijama, stoga smo taj naziv i stavili u naslov ovoga članka, ali su u Europi djelovala razna društva s jednakim ciljevima koja se nisu nazivala akademijama. Zbog opsežnosti teme ograničit ćemo se na društva koja su se bavila promicanjem jezika i književnosti na narodnom jeziku, a nazivat ćemo ih jezična društva u skladu s nazivom *Sprachgesellschaft* koji je Leibniz upotrijebio referirajući na firentinsku akademiju, a mi razumijevamo pritom i književna društva jer su neka bila više usmjerena na jezik, a druga više na književnost, no ni jezična se nisu bavila isključivo jezikom.² U 15. su stoljeću u humanističkom duhu osnivane akademije koje su njegovale latinski i grčki jezik, koji su uz hebrejski smatrani “svetim jezicima”, no već se u 16. st. u tim učenim društvima nazire oduševljenje za narodni jezik i kulturu (Krašić 2009: 382) te će svojom brojnošću u idućim stoljećima, osobito u Italiji,³ značajno obilježiti povijest kulture i znanosti u Europi.

Širenjem ideja, unaprjeđivanjem znanosti, školstva, pisanjem književnih djela na narodnim jezicima, na javnu su scenu u Europi stupili brojni narodni jezici, odnosno vernakulari⁴. Intenzivna razmišljanja o narodnim jezicima potaknula su rad na gramatikama, rječnicima, raspravama o jezičnoj normi, orto-

¹ Podsjetimo se samo Matije Korvina koji je na svom dvoru okupio učene ljude svoga vremena, među ostalim i Ivana Viteza od Sredne čija su nastojanja pridonijela osnivanju sveučilišta u Požunu 1465, a za što je od pape Pavla II. ishodio i dopuštenje. Sveučilište je dobilo ime *Academia Istropolitana*, a na njem su radili mnogi poznati znanstvenici toga vremena (Dadić 1991).

² Važnost je jezičnih društava u istraživanju povijesti jezika i jezikoslovlja posebno prepoznata u njemačkih istraživača: “Die Erforschung der Sprach- und Sprachwissenschaftsgeschichte des 17. Jahrhunderts dürfte von der Erforschung der Sprachgesellschaften kaum zu trennen sein. Kooperation der Einzelwissenschaften einschließlich der Linguistik ist mehr als wünschenswert: Schließlich ist interdisziplinäre Zusammenarbeit im 20. Jahrhundert nichts als die unserer Zeit gemäße Reaktion auf die polyhistorische Interessenvielfalt des Barockzeitalters” (Bircher i Von Ingen, ur., 1978: 50).

³ M. Maylender u svojoj povijesti talijanskih akademija (*Storia delle accademie d'Italia*, I–V, Bologna 1926–1930) navodi da je u Italiji bilo 2750 takvih učenih društava (Krašić 2009: 382, bilj. 1).

⁴ O vernakularima više u Percival 1999. i 2004.

grafiji i sl. Akademije su se pojavile najprije u Italiji,⁵ a njihov se utjecaj širio na sjever sve do Švedske.

Za ovaj rad nije moguće detaljno utvrditi i opisati čime su se sve bavile akademije i slična društva, koliko ih je bilo, koje su zaista bile aktivne, kad su osnovane, kad su prestale raditi, tko su bili njihovi članovi i jesu li neki od njih, primjerice Voltaire, Newton, Goethe, bili članovi samo na papiru. Iako je politička karta Europe kroz stoljeća bila vrlo promjenljiva, iako je povijest Europe obilježena ratovima, uvijek je i u najnepovoljnijim uvjetima postojalo nešto što je povezivalo, od hodočasničkih putova do naših jezičnih društava kojima se bavimo. Unatoč razlikama među njima ta su jezična društva širom Europe imala dosta toga zajedničkoga, što je rezultat međusobnih utjecaja. U radu ćemo pregledom nekolicine najpoznatijih takvih društava iz cijele Europe pokušati dati reprezentativni uzorak europskih akademija toga vremena te se osvrnuti na našu uključenost u kulturnu onovremenu europsku zajednicu.

2. Europske akademije (jezična društva) – obilježja⁶

Među prvim akademijama bila je *Accademia Platonica* koju je Cosimo de' Medici osnovao u Firenzi 1442, zatim *Accademia Pontaniana* u Napulju i *Accademia Pomponiana* u Rimu, ali su poznatije i utjecajnije bile osnovane u idućim stoljećima. Neka su društva počela i prestala raditi u istom stoljeću, kao što je slučaj s njemačkima, od kojih je većina trajala samo u 17. stoljeću, neka su imala samo regionalni karakter, poput brojnih nizozemskih i njemačkih društava te mnogih talijanskih akademija, a neka su dostigla državnu i nacionalnu razinu, naravno uvjetno rečeno nacionalnu jer nacijâ prije 19. st. nije ni bilo.⁷

Društva su često imala simbolična imena, što je slučaj s najpoznatijim jezičnim društvom u Italiji, koje djeluje i danas kao ugledna znanstvena ustanova – *Accademia della Crusca*. *Crusca* u prijevodu znači 'mekinje', a riječ je o

⁵ Neki autori smatraju da ideje o takvim društvima potječu iz Italije i Nizozemske (Otto 1972), a neki pak da potječu iz Italije i Francuske (Engler 2000). O jezičnim se pitanjima, uložiti i opisu vernakulara počelo razmišljati i ranije (Law 2003), no institucionaliziran rad na tome u pravom smislu te riječi počinje u novom vijeku.

⁶ Općenite podatke o akademijama, ako nije posebno navedeno, donosimo prema više izvora: Schultz 1888, Otto 1972, Stoll 1973, Bircher i Van Ingen 1978, Engler 2000, Von Polenz 2000. i dr.

⁷ O naciji u suvremenom smislu te riječi može se kod Francuza govoriti već u 18. st., u ostalim dijelovima Europe u prvoj polovici 19. st., a ima i naroda koji su se kao nacije formirali tek u 20. stoljeću. O tome više u Stančić 2002.

ideji odvajanja mekinja od brašna, što je simboliziralo čišćenje dobrog jezika od lošega. Zanimljiva su imena imali i Nizozemci te Nijemci. Tako se najpoznatije i najutjecajnije nizozemsko društvo zvalo *De Eglantier* (u prijevodu 'divlja ruža' koja je bila i simbol članova društva). Ni njemačka društva nisu zaostajala za njima te su četiri njemačka najpoznatija društva nosila ova imena: *Fruchtbringende Gesellschaft*, poslije *Palmenorden*, *Deutschgesinnte Genossenschaft*, *Pegnesischer Blumenorden* i *Elbschwanenorden*. U Francuskoj je pak postojala *La Pléiade*, pjesnička škola koja se formirala oko pjesnika P. Ronsarda, nastala po uzoru na grčku plejadu.

I druga su takva društva, osobito prvoosnovana, imala simbolična imena često pod utjecajem antike i grčke mitologije koje su u renesansi opet došle na glavnu scenu kulturnih zbivanja. Ostale su akademije, osnovane u 17. i 18. stoljeću, imale u imenu najčešće samo *akademija* i odnosni pridjev od imena zemlje u kojoj su se nalazile. Riječ je o akademijama koje su osnivali kardinali, kraljevi i carevi ili su imale njihovu zaštitu, pa je razumljivo da su nosile nacionalna imena. Tako je u Francuskoj 1635. kardinal Richelieu, državni tajnik i ministar Luja XIII, politički iznimno moćan, osnovao *Académie française*, članovi društva *De Eglantier* osnovali su *Nederduytsche Academie* 1617, u Španjolskoj je kralj Filip V. 1713. godine osnovao *Real Academia Española*. Slično je bilo i na sjeveru gdje je Švedsku akademiju (*Svenska Akademien*) osnovao kralj Gustav III. 1786. godine, dok je u Rusiji Rusku akademiju u Petrogradu osnovao 1725. godine Petar Veliki. Iznimka je u ovom *Crusca*, firentinska akademija, dakle akademija jednoga grada-države, no nju je osnovao Pietro Medici, a zna se koliko su Medici bili moćni. Akademije su većinom imale glavnu riječ kad se radilo o jeziku na "državnoj" razini. Pritom su, radeći na izgradnji vlastita jezika, svakako utjecale na svijest o nacionalnoj pripadnosti.

Društva su imala moto, krilaticu kojom su se članovi trebali voditi u svom radu, a obično je značila očekivano djelovanje. Moto je Švedske akademije bio *Snille och Smak*, Španjolske *Limpia, fija da esplendor*, što i stoji u njihovu grbu. *Crusca* je za svoj moto uzela stih iz Petrarčina soneta *Il più bel fior ne coglie*, a njemačko je društvo *Pegnesischer Blumenorden* za svoj moto imalo *Mit Nutzen erfreulich* itd.

Članovi su tih društava bili poznati ljudi intelektualne i kulturne povijesti. Tako su članovi talijanske *Crusce* bili, među ostalim, i Tassoni, Leopardi, Manzoni, Gallilei, Voltaire i drugi. Uglavnom, članstvo nije bilo isključivo rezervirano za književnike i "jezikoslovce", već je tu bilo i prirodnih znanstvenika, filozofa, povjesničara i dr. Njemačka su društva bila zanimljiva po tome što članstvo nije bilo ekskluzivno te je "akademik" često bio članom više društava pa su pojedina bila vrlo brojna, na primjer društvo *Fruchtbringende Gesellschaft* imalo je 890 članova, *Deutschgesinnte Genossenschaft* 207 članova, *Pegnesischer*

Blumenorden 117, *Elbschwanenorden* 45 potvrđenih članova, a *Accademia dei Ravvivati* (osnovana 1752; Deanović 1933: 15) u malom Zadru čak 28 članova. Članovi talijanske *Crusce* imali su pseudonime, a među najpoznatijima su oni idejnih osnivača i članova: Giovanni Battista Deti – *Il Sollo*, Anton Francesco Zanchini – *Il Macerato*, Bastiano de' Rossi – *L'Inferigno* i Lionardo Salviati – *L'Infarinato*. Ti su pseudonimi bili simbolični, primjerice *L'Inferigno*, što u prijevodu znači 'crni kruh', odnosno 'kruh od mekinja'.⁸ Slične su pseudonime imali i članovi njemačkih društava. Tako je, primjerice, poznato da je pseudonim Caspara Stielera u *Fruchtbringende Gesellschaft* bio *Der Spate* i da je pod tim imenom objavio svoj rječnik 1691. godine kada društvo više nije postojalo. Francuska je akademija imala, a ima i danas, samo 40 članova zvanih *Les immortals* u skladu s motom *À l'immortalité*. Poznatiji članovi Francuske akademije bili su Pierre Corneille, Claude Favre de Vaugelas, Jean Chapelain, Jean Racine, Voltaire, François Arnauld i mnogi drugi.

Sva su osnovana jezična društva imala isti cilj – izgradnju narodnoga jezika i njegovu standardizaciju koju je pratio jak purizam.⁹ Potičući književnost na narodnom jeziku poticali su i njegovu izgradnju, a pišući jezične priručnike pridonosili su njegovu normiranju. Najvažniji rezultati svakako su bili rječnici. Članovi firentinske *Crusce* objavili su 1612. godine *Vocabolario degli Accademici della Crusca* u Veneciji. Objava se toga rječnika smatra početkom jezične standardizacije uopće (Engler 2000). Uz to su se Cruscini akademici posvetili izdavanju Danteovih djela. Upravo je *Crusca* imala najveći utjecaj i gotovo sva jezična društva koja su se razvila po Europi organizirana su, među ostalim, po njezinu modelu. Na širenje tih ideja i utjecaja veliku je ulogu imao studij izvan zemlje, putovanja i kulturni doticaji (Otto 1972, Von Polenz 2000).

Cruscin je *Vocabolario* s brojnim izdanjima bio uzorom francuskomu rječniku, a i drugima diljem Europe, iako su se principi donekle razlikovali. Rječničke su natuknice u *Vocabolariju* oblikovane abecednim poretком natuknica, svaka je natuknica definirana, a dodaje se i potvrda u književnim djeli-

⁸ Od tridesetak hrvatskih članova Arkadije izdvojit ćemo dvojicu iz 20. st. s njihovim pseudonimima: Mirko Deanović Inter Arcades Critone Erembaccio i Ivan Golub Inter Arcades Arione Geresteo (Golub 2003).

⁹ Da bismo približili te ideje, navodimo ovdje članke 24, 25. i 26. iz *Statuts et Règlements* Francuske akademije gdje se opisuju zadaci Akademije: "24: La principale fonction de l'Académie sera de travailler avec tout le soin et tout la diligence possible à donner des règles certaines à notre langue et la rendre pure, éloquente et capable de traiter les arts et les sciences; 25: Les meilleurs auteurs de la langue française seront distribués aux Académiciens pour observer tant les dictions que les phrases qui peuvent servir de règles générales et en faire rapport à la Compagnie qui jugera de leur travail et s'en servira aux occasions; 26: Il sera composé un Dictionnaire, une Grammaire, une Rhétorique et une Poétique sur les observations de l'Académie" (Mazière 2000: 854).

Slika 1. Naslovnica prvoga izdanja
Cruscina *Vocabolarija*

ma.¹⁰ Uzorom su se smatrala Dan-
teova, Boccacciova i Petrarčina knji-
ževna djela. Francuska je akademija
prema Cruscinu modelu objavila
1694. *Dictionnaire de l'Académie
française*, ali dok su Talijani kao
uzor za standardni jezik uzimali
književnost iz prijašnjih stoljeća pi-
sanu na firentinskom, ponajprije ne-
nadmašno Danteovo djelo, Francuzi
su odabrali jezik koji se u to vrijeme
govorio na Dvoru (Mazière 2000).
Jezik književnosti i jezik društvene
elite ostala su dva glavna povijesna
temelja standardizacije jezika, a izra-
da rječnika bila je prvim zadatkom
gotovo svih akademija, pa i onih ka-
snije osnovanih, kao što je zagrebačka
Jugoslavenska akademija znanosti i
umjetnosti čiji je jednojezičnik sa
svoja 23 toma jedan od najvećih
rječnika u europskoj leksikografiji.

Španjolska je nacionalna akademija od svoga osnutka postavila zadatak napraviti rječnik i gramatiku španjolskoga jezika. Rječnik, *Diccionario de autoridades*, rađen po uzoru na Crucin *Vocabolario*, počeo je izlaziti 1726. godine. Izišao je u 6 svezaka do 1739, a leksički su mu temelj bili književni autoriteti (Calderon de la Barca, Góngora, De Nebrija, Cervantes, Lope de Vega i drugi). Gramatika je prvi put izišla 1771. pod naslovom *Gramática de la Lengua Castellana compuesta por la Real Academia Española*, a rađena je prema latinskom modelu renesansnih gramatika i izlazila je do 1973. (Gonzales 2000). Sam rad na gramatici započeo je još 1741. u okviru posebnoga projekta – *Proyecto de gramática*.

Njemačka društva nisu objavila veliki rječnik koji bi se mogao usporediti s Crucinim, no njihov je rad imao velik utjecaj na kasniju njemačku leksikografiju. Društvo *Fruchtbringende Gesellschaft* 1645. godine objavilo je njemački pravopis koji je napisao Christian Gueintz pod naslovom *Deutsche Rechtschreibung* i koji je bio službeni “proizvod” društva. Prema talijanskomu uzoru i

¹⁰ Ardelio della Bella slijedio je taj uzor i u svoj je *Dizionario italiano, latino, ilirico...* (1728) unio tekstne potvrde iz četrdesetak djela štokavskih i čakavskih pisaca 16. i 17. st.

Slika 2. Rječnik i gramatika Španjolske kraljevske akademije

Nijemci su htjeli napraviti svoj rječnik, no to im nije pošlo za rukom. Ipak, “proizvodom” *Fruchtbringende Gesellschaft* možemo smatrati i već prije spomenuti rječnik Caspara Stieleraja objavljen 1691. pod njegovim pseudonimom u tom društvu. Von Polenz (2000) smatra kako se i djela ostalih njemačkih jezikoslovaca, poput Opitza, Schottela, Harsdörffera, Zesena i drugih članova njemačkih jezičnih društava, iako nisu nastala u vrijeme postojanja društava, mogu smatrati djelima nastalim u intelektualnom ozračju tih društava. Glavnina je posla odlazila na tzv. ponjemčenje stranih riječi. Naime, njemački je vernakular duže nego u drugim europskim zemljama smatran nevažnim i njime se služio uglavnom puk. Uz latinski njemački je jezik potiskivao i francuski koji se smatrao elitnim. U novom se vijeku gledanje promijenilo posebice nakon Lutherova prijevoda *Biblije* kada se razvila jezična ideologija po kojoj je njemački bio jedan od najstarijih jezika, stariji čak i od romanskih. Kulturni se patriotizam u smislu razvijanja narodnoga jezika do standardnoga jezika ravnopravnoga latinskomu, poznat zapravo kao jedno od glavnih obilježja jezičnih društava, toliko radikalizirao da se počelo misliti kako je njemački najprije istovrijedan, a ubrzo potom i nadmoćan nad ostalim jezicima. Jezični purizam, izrazito karakterističan za sva jezična društva, bio je tako jak da su se, na primjer, u njemačkom jeziku gotovo potpuno izbacili svi internacionalizmi,

latinizmi, romanizmi. Današnji njemački jezik takav je upravo zbog velikih napora članova jezičnih društava. U ponjemčenju stranih riječi posebno se isticao Philipp von Zesen, a mnoga njegova rješenja i danas su dio njemačkoga leksika poput *Augenblick (Moment)*, *Gesichtskreis (Horizont)*, *Jahrbücher (Annalen)*, *Rechtschreibung (Ortographie)* itd. (Von Polenz 2000).

Nizozemska su se društva posvetila njezi retorike¹¹ i jezika, a imala su i jak književni pečat. U 2. polovici 16. stoljeća članovi su se angažirali oko standardizacije jezika, a u 17. stoljeću radili su na pravopisu i preskriptivnoj gramatici, u čemu su se uvelike oslanjali na latinsku gramatičku tradiciju. Prvu sveobuhvatnu nizozemsku gramatiku napisali su članovi društva *De Eglantier* 1584. pod naslovom *Twe-spraack vande Nederduitsche letterkunst*, a pisana je u obliku pitanja i odgovora između učitelja i učenika (Noordegraaf 2000), dakle metodom koja je po uzoru na katekizme primjenjivana u pisanju gramatika, pa i starijih hrvatskih gramatika.

U 18. st. i europski je istok zahvaćen prosvjetiteljskim duhom. Ruska akademija, osnovana 1783. u Moskvi kao prvo filološko znanstveno društvo, svojom prvom zadaćom postavila je izradu rječnika, gramatike i retorike ruskoga jezika. Međutim, Petar je Veliki već 1724. utemeljio Rusku akademiju znanosti (*Российская академия наук*) u Petrogradu. Unutar Akademije osnovano je Rusko društvo (*Российское собрание*) 1735. na poticaj jednoga od ruskih jezičnih reformatora Vasilija Tredjakovskoga, a u njem su se vodile rasprave oko pravopisa, padeža i retorike (Archaimbault 2000). Što se tiče drugih slavenskih naroda, treba spomenuti da, primjerice, u Poljskoj nije bilo tipičnih akademija ili društava sve do 18. stoljeća. Razlozi tomu mogle su biti nepovoljne političke okolnosti koje su pogodile Poljsku u 18. stoljeću.¹² Ipak, 1800. godine (službeno, a članovi su se sastajali i godinama prije) osnovano je *Towarzystwo Przyjaciół Nauk* u Varšavi kao jedno od najstarijih poljskih znanstvenih društava. Članom je toga društva bio, među ostalim, i Samuel Bogumił Linde, autor velikoga poljskoga rječnika *Słownik Języka Polskiego*, tiskanoga u šest svezaka od 1807. do 1814. (Puzynina 2000). Sličnih je društava bilo i u drugim gradovima poput Poznańa i Krakowa, ali su osnovana poslije. Najstarije je pak češko znanstveno društvo *Královská česká společnost nauk* osnovano 1784. koje je zagovaralo istraživanje i humanističkih i prirodnih znanosti, a jedan od osnivača bio je veliki češki lingvist Josef Dobrovský. To je društvo i prethodnik *Akademie věd České republiky*, današnje češke nacionalne akademije (<http://www.avcr.cz/historie.php>).

¹¹ Njihova su se društva nazivala *Rederijkerkamers* 'sobe za retoriku', a odigrala su veliku ulogu u standardizaciji nizozemskoga jezika.

¹² O poljskim prilikama više u Tymowski 1999.

Ondašnji su se jezikoslovci bavili problemima koji su ponekad aktualni i danas, pogotovo kad je riječ o pravopisu. Tako su se jezikoslovne debate u skandinavskim zemljama nakon renesanse vodile oko pravopisa i standardizacije dvaju pisanih jezika Danske i Švedske (Hordhaugen 2000). Glavni su problemi bili kako izgraditi književnu normu zajednice s mnogo različitih dijalekata s jednakim političkim statusom, kako zapisati foneme koji nemaju odgovarajućih grafema u latinici i kako zamijeniti strane riječi.

Iako su Talijani imali brojne akademije koje su bile uzor mnogim drugim u Europi još od renesanse, krajem 17. stoljeća još je jedna njihova snažno zablitala, a imala je posebno značenje za naše akademije. U Italiji je nakon procvata kulture u renesansi nastupilo vrijeme zatišja, kao nekakav umor poslije prevelike živosti i aktivnosti. Manirizam nije donio značajnija književna ostvarenja pa su tek krajem 17. st. stoljeća zavladaile nove struje u shvaćanju znanosti i umjetnosti, “javlja se interes za prošlost i sastavljaju se prve povijesti talijanske književnosti i umjetnosti”, “počinju izlaziti prvi književni listovi”, “osjeća se potreba obnove ukusa”, a lozinka će toga razdoblja biti *buon gusto* (Deanović 1933: 2). Istomišljenici koji žele promjene u znanosti i u umjetnosti osnivaju brojne akademije ne samo u Italiji¹³ nego i širom Europe. Za naše je akademije važna rimska *Arcadia* (osnovana 1690) koja je imala glavni cilj da obnovi književnost i da razvije novi književni ukus koji će biti okrenut jednostavnosti nasuprot kićenom baroknomu stilu. Osim književnosti ona se bavila svim umjetnostima, ali i znanošću, a danas je to književna akademija (*Arcadia – Accademia Letteraria Italiana*). Članovi su bili najveći uglednici svoga vremena i izvan Italije (npr. Goethe), a njezin je utjecaj bio toliko velik da su širom Apeninskoga poluotoka, ali i izvan njega osnivane svojevrsne njezine podružnice, među njima i dubrovačka Akademija ispraznih. Ni jedno književno društvo ne može potaknuti na veće i drugačije književno stvaranje, jer književna djela nastaju kao individualni čin nadahnuća, ali može dati pozitivno ozračje za stvaranje. Stoga se djelovanje Arkadije i njezinih podružnica treba promatrati u prvom redu kao kulturni poticaj jer su mnoga djela napisana i objavljena u njihovu okrilju.

Novim otkrićima i razvijanjem znanosti, posebice u 17. i 18. stoljeću, osnivaju se akademije koje su okupljale skupine intelektualaca koji se bave i znanstvenim istraživanjima.¹⁴ Kako su se počela razlikovati znanstvena polja, gleda-

¹³ Najviše je akademija bilo u Italiji: “L’Italie seule a plus d’académies que tout le rest du monde ensemble. Il n’y a pas une ville considérable où il n’y ait assez de savant pour former une académie, et qui n’en forment une en effet’ (J.-B. LE ROND D’ALEMBERT, Académie, in Encyclopédie)” (Minonzio 1993: 72).

¹⁴ Te je ideje među prvima promicao engleski filozof Francis Bacon u svojim djelima u kojima se zalagao za pokuse, praktičnu spoznaju, izbacivanje predrasuda i zabluda u znano-

lo se i na “društvenu korist koja bi nova istraživanja donijela na građanskom, ekonomskom i agrarnom planu” (Cravetto 2008: 374). Poznati je matematičar Lagrange osnovao u Torinu 1757. *Accademia delle scienze*, a po želji je Marije Terezije u Milanu osnovano *Società patriottica*, osnovane su akademije koje su se angažirale oko arheoloških istraživanja Pompeja i Ercolona (*Etrusca di Cortona* i *Ercolanense*), a pod utjecajima novih ekonomskih teorija o fiziokratizmu rođene su prve poljoprivredne akademije poput *Georgofili* u Firenzi 1753. (Cravetto 2008). Te su ideje došle i na našu obalu. Naime, Mletačka je Republika htjela popraviti loše gospodarsko stanje u Dalmaciji te je poticala osnivanje različitih akademija, odnosno gospodarskih društava u Zadru (*Accademia economica e letteraria*, 1787), Splitu i Trogiru u kojima bi se promicale naprednije ideje poput fiziokratizma (Valentić i Čoralić 2005). I ta su društva pridonosila razvoju hrvatskoga jezika jer su se bavila prevodenjem poučnih knjiga.

3. Hrvatske akademije

U Hrvatskoj su osnivane akademije pod talijanskim utjecajem, što je i razumljivo s obzirom na vrlo jaku vezu dviju jadranskih obala. Mnogi su naši ljudi boravili ili zbog školovanja ili zbog posla u Italiji, ili su bili nastanjeni u njoj, neki su bili i članovi Arkadije, npr. genijalni svestrani Ruđer Bošković, ali su i mnogi Talijani boravili ili živjeli na našoj obali, kao što je bio Ardelio della Bella. Treba imati na umu da su se naši plemići i svećenici školovali u Italiji te da su dobro poznavali talijansku kulturu, da su aristokrati putovali po Italiji, da su utjecaji talijanske kulture dolazili i posredno preko austrijskih aristokratskih krugova. Tako su članovi plemićkih obitelji Frankopan, Zrinski, Patačić i dr. bili dobri znalci talijanske kulture. Utjecaj se talijanskih akademija nije osjećao samo na našoj obali, on se protezao i u unutrašnjost Hrvatske te su se, primjerice, pastirski svijet sa satirima, nimfama, kolom i velika skrb za materinski jezik prenijeli i u Slavoniju.

Kad je riječ o akademijama u nas, treba spomenuti da se prva spominje dubrovačka Akademija složnih iz druge polovice 16. st. U historiografiju je ušla posredno preko jedne pjesme posvećene članovima akademije i kratke bilješke o njoj koju nam je ostavio Francesco Maria Appendini s početka 19. st. (Bogišić

sti, a sve je to opisao u svom djelu *Nova Atlantida* (1624). Nakon njegove smrti po Europi se osnivaju brojne akademije znanosti od engleskoga *Royal Society* (1662), talijanske *Accademia del Cimento* (1657) do francuske *Académie Royale des Sciences* (1666) (Kutleša 1996). Članovi su tih društava bili znanstvenici poput Descartesa, Pascala i Gassendija. U Berlinu je na poticaj velikoga filozofa Leibniza osnovana Berlinska akademija znanosti 1700.

1986). Ljubić (1869: 344) navodi da joj je namjera bila njegovanje narodnoga, latinskoga, talijanskoga i grčkoga jezika.

Književna društva koja su osnivana na prijelazu 17. u 18. st. davala su određenu živost kulturnomu životu naših primorskih gradova. U posljednjem desetljeću u Dubrovniku je osnovana Akademija ispraznih, a u Zadru *Accademia degli Incaloriti*, kojoj je cilj bio objavljivanje knjiga na talijanskom, ilirskom i latinskom jeziku. Njezin je najpoznatiji, a i najvredniji član bio Ivan Tanzlinger Zanotti (1651–1732), prevoditelj i leksikograf. Zanimajući se za jezik čak je 25 godina radio na svom trojezičniku, namijenjenom “hrvatskoj slovinskoj mladosti”, ali je nažalost *Vocabolario di tre nobilissimi linguaggi, italiano, illirico e latino* ostao u rukopisu, jednako kao i *Lexicon latino-illyricum* Pavla Vitezovića, s kojim je bio u vezi. Splitsku je Akademiju slovinsku (Akademia illyrica illitivam slovinska) osnovao književnik Ivan Petar Marchi okupivši književnike uza se kojima je bio cilj da objavljuju knjige na narodnom jeziku, odnosno, kako navodi nadbiskup Stjepan Cupilli¹⁵ 1713. godine u svom izvještaju Svetoj Stolicu, svrha je društva da njeguje i čuva čistoću ilirskoga jezika (Ljubić 1869: 344). Među članovima splitske akademije bio je svakako najugledniji književnik Jerolim Kavanjin. Te su tri akademije, dubrovačka, zadarska i splitska, imale sličan cilj: jačati književnost i razvijati književni jezik, a osnovane su nedugo nakon rimske Arkadije, što pokazuje koliko je bila tijesna povezanost dviju jadranskih obala. Treba radi potpunosti spomenuti da su u Istri također osnovane akademije, ali su njezini članovi bili uglavnom Talijani.

Najaktivnija je bila dubrovačka Akademija ispraznih,¹⁶ okupljalište intelektualne elite, koja je djelovala četrdesetak godina. Deanović (1933) smatra da je dobila ime prema napuljskoj *Accademia degli Oziosi*. Ona je u svom radu prolazila nekoliko faza, od kojih je najuspješnija bila u drugom desetljeću 18. st., ali je bilo razdobljâ kad je njezin rad potpuno zamirao pa su ju nekoliko puta oživljavali u povodu neke prigode. Vrlo je zanimljiva rasprava o službenim jezicima u akademiji. Bili su to latinski, talijanski i hrvatski, ali to nije bilo sporno, sporan je bio njihov redoslijed. Vladalo je mišljenje da *slovinski* treba biti na prvom mjestu jer mu u crkvi uz latinski i grčki pripada prvo mjesto s obzirom na to da se proteže sve do Moskve. Premda je 1711. godine latinski prevagnuo, što je i razumljivo jer je bilo među članovima dosta svećenika, već je iduće go-

¹⁵ Nadbiskup je nastojao u Splitu osnovati tiskaru za tiskanje knjiga na hrvatskom jeziku (*per imprimere i libri in lingua illirica*), ali su ga u tom naumu spriječile mletačke vlasti (Kombol 1961: 289).

¹⁶ Pridjev *isprazan* znači ‘danguban, dokon’; usp. *Akademijin rječnik*, sv, III (“Tko isprazan doma sjedi, ne zna stvari vrijedne i znane”). U vrijeme djelovanja Akademije ispraznih u Dubrovniku postoji desetak kazališnih skupina (Batušić 1978), među kojima i kazališna družina Isprazni.

Slika 3. Naslovnica Della Bellina
Dizionarioja

Prvi se put javlja ideja da rječnik treba izrađivati skupina leksikografa, a ne pojedinci, koji su često provodili velik dio života radeći svoje rječnike. Leksičko se blago skupljalo iz objavljenih i rukopisnih djela, iz narodnoga govora, odlazilo se na teren da se što više skupi narodnih riječi. Već se odavno znalo da je štokavština najproširenija i da se *opći jezik* (*lingua communis*) treba temeljiti na njoj.

Pojačano zanimanje za narodni jezik javlja se nekako u isto vrijeme ili nedugo poslije kad i veliki rječnik akademije *Crusca* (¹1612, ²1623, ³1691) i rječnik Francuske akademije (1694). Izrada je rječnika povjerena Đuri Matijaševiću, Ivi Nataliću i Ivi S. Buniću. Ostali su spisi iz kojih se vidi da je Đuro Matijašević marljivo skupljao riječi. Da smo bili u toku europskih leksikografskih kretanja, svjedoče rječnici, Zanottijev i Vitezovićev, koji su nažalost ostali u rukopisu, ali je zato Ardelio della Bella svojim velikim trojezičnikom i hrvatskom gramatikom odredio daljnji smjer standardizacije hrvatskoga jezika na štokavskoj jekavskoj osnovi. Budući da je Della Bella surađivao s Đurom Matijaševićem, njegov je rječnik zapravo najbolje ostvarenje ciljeva Akademije ispraznih.

dine *slovenski* došao na prvo mjesto, što je pak pokazatelj velikoga rodoljublja. Učeni su ljudi pisali vrlo često na talijanskom jeziku, škola je njegovala latinski, pa i u poeziji, ali je bilo dosta njih oduševljenih svojim materinskim jezikom te su na njem pisali stihove i dapače razvili se u velike pjesnike, kakav je bio Ignjat Đurđević, koji je vodio jedno vrijeme Akademiju ispraznih i koji se teoretski zanimao i za jezik, pravopis, metriku, ali i za kulturnu i političku povijest Dubrovnika. Za članove akademije ilirski/slovenski jezik po tradiciji je bio slavan, ravan grčkomu i latinskomu, rasprostranjen na velikim prostranstvima.¹⁷

Glavni je zadatak Akademije ispraznih bio izrada rječnika i gramatika koji bi opisivali sva tri jezika.

¹⁷ U ilirski ideologem ugrađen je, među ostalim, i topos o rasprostranjenosti, o jezičnom jedinstvu i slavnoj prošlosti (Blažević 2008).

Premda Dubrovnik nije poslije Gundulića i Bunića imao više velikih književnika, bilo je to zapravo vrijeme erudita, a ne pjesnika, ne smije se prelaziti preko brojnih, manje poznatih imena koja su u kulturnu povijest svoga grada, naroda i jezika utkala svoj djelić da bi se danas s pravom, zahvaljujući i njima, mogla ocjenjivati bogatom. Akademije su poticajno djelovale na širenje kulturnoga ozračja jer se među članovima uvijek našlo vrijednih pojedinaca koji su vukli napretku. Većinom su se bavili književnošću, ali je bilo i drugih aktivnosti. Akademija ispraznih djelovala je četrdesetak godina za koje se vrijeme izredalo mnogo članova, od kojih znamo barem 40 imena. Članovi nisu bili samo Dubrovčani, ali je njihova književnost bila uzorom pa su mnogi, poput Petra Kanavelića, Korčulanina, pisali jezikom te književnosti. Nitko se nije toliko zdušno zalagao za rad Akademije ispraznih koliko Đuro Matijašević (1670–1728). Budući da je dugo u svom gradu bio učitelj, nabavljao je knjige među kojima je bilo latinskih, talijanskih, francuskih, što svjedoči ne samo o njegovoj naobrazbi nego i o otvorenosti sredine u kojoj je živio. Godine 1710. otišao je u Rim¹⁸ i više se nije vratio u Dubrovnik, ali je pratio što se u njem događa, pisao prijateljima, slao im upute, knjige, Arkadijina izdanja, izvještavao ih o novostima u svijetu te bio posrednik između rimske i dubrovačke akademije. Tako svomu prijatelju Ivi Nataliću Aletinu, također vrlo agilnu članu akademije, piše kako se tada u Rusiji mnogo radi na unaprjeđenju ruskoga jezika i da bi se njih dvojica trebala dopisivati na materinskom jeziku. Možda je njegov odlazak spriječio da Akademija ispraznih objavi planirani rječnik, ali je on i u Rimu nastavio skupljati građu. Njegov *Dictionarium latino-illiricum* sadrži oko 13 000 riječi i jedan je od značajnijih ostvaraja akademijina programa. Nalazi se u rukopisnom kodeksu *Razlika skladanja slovinska* u knjižnici Male braće pod signaturom 194 s još tri rječnika, među kojima je manji (oko 5000 riječi) *Vocabolario italiano-illirico* Lovre Cekinića (Franić 2005, 2008). Oba rječnika svjedoče o pojačanom jezičnom purizmu koji je stalnica povijesti hrvatskoga književnoga jezika i koji je temeljno akademijino načelo. Matijašević se za latinsku stranu rječnika služio Megiserovim višejezičnim *Thesaurusom* (Frankfurt 1603) koji je ispisivan za planirani akademijin trojezičnik (Franić 2005) pa to još jednom potvrđuje tijesne kulturne veze naših krajeva i Europe. U svojoj ljubavi za narodni jezik Matijašević je skupio i 14 narodnih pjesama. Deanović (1935: 21) pronalazi sličnosti s humanistom Jurjem Šizgorićem koji je u 15. stoljeću hvalio naše narodne pjesme ili s našim latinistom Đurom Ferićem koji je u 18. stoljeću prevodio na latinski jezik narodne pjesme. Zanimanje je za domaću prošlost bilo veliko pa ne iznenađuje što je, primjerice, Aletin uz zanimanje za jezik skupljao starine, knjige, rukopise, novac, iskopine,

¹⁸ Deanović (1962–1963: 284) navodi da je s Dubrovčanima u Rimu osnovao “svoju malu *Accademia Slava* za proučavanje materinskog jezika (1718–1725)”.

natpise i sl. Uzore su u toj okrenutosti prema svojoj prošlosti pronalazili i u drugih naroda. Uz njegovanje hrvatskoga književnoga jezika njegovala se i poezija na latinskom te će ona svoj procvat ponovno doživjeti u 18. st. Tako je Akademija ispraznih, kojoj je bio cilj izraditi rječnik i gramatiku “slovinskoga” jezika, zapravo razvijala trojezičnost pa se dakle današnja europska višejezičnost već ostvarivala u maloj slobodarskoj Dubrovačkoj Republici.

U 18. st. osim utjecaja talijanske kulture na mlađe članove Akademije ispraznih utječe i francuska kultura posredno preko Italije u kojoj je ona bila u modi. Vrijeme je to dubrovačkih preradbi Molièrovih i Corneillevih drama, kakve su prijevode radila i njemačka društva. Tako i dubrovačka i ostale naše akademije slijede kulturne europske pravce pa se njihov rad treba u tom kontekstu i proučavati. On nema važnost samo za našu povijest književnosti i književnoga jezika nego općenito za povijest kulture.

Kraj 18. st. i početak 19. nije bilo plodno književnim djelima, u Dubrovniku više nema ni traga stare slave, a uskoro će Republika pasti pod francusku okupaciju pa je oživljavanje akademije 1802. godine u Dubrovniku bio zadnji odjek starih vremena jer s francuskom revolucijom u Europi počinje novo doba, a uskoro će se javiti i prvi vjesnici hrvatskoga narodnoga preporoda. Osnivač joj je bio Antun Kaznačić, jedini poznatiji pjesnik, a od članova vrijedno je spomenuti još samo latinista Đuru Ferića Gvozdenicu. Latinski je uz talijanski i hrvatski ostao ravnopravan jezik sve do kraja dubrovačke književnosti, što je razumljivo jer je latinski jezik u 18. st. još uvijek bio jezik kulture širom Europe. Nakon humanizma u tom je stoljeću latinski ponovno dominantan. Kako je arkadska književnost uzore pronalazila u klasičnoj književnosti, to je bilo razumljivo da latinski bude pogodan za pisanje klasicističkih stihova.

4. Zaključak

Iako nismo imali velik broj akademija, odnosno društava kao veliki europski narodi, ni u nepovoljnim povijesnim vremenima nismo zaostajali za kulturnim europskim strujanjima. Naša prva akademija nastaje u doba najpoznatijih talijanskih akademija kad u njemačkim zemljama nije postojalo nijedno takvo nama poznato društvo. Članovi su naših, kao i ostalih europskih akademija, poticali razvoj narodnoga jezika preko književnosti i skupljanjem narodnoga blaga u veća i manja leksikografska djela.

Kad se danas ocjenjuje djelovanje naših akademija, treba istaknuti nekoliko činjenica. Osim kulturne živosti koju su unosile u svoje okruženje, svakako je važno poticanje književnosti na hrvatskom jeziku, iako nije zanemarena književnost i na latinskom i na talijanskom. Izrazit osjećaj za jezično čistunstvo,

institucionaliziranje izrade gramatike i rječnika pripomoglo je razvoju hrvatskoga književnoga jezika, jačanju svijesti o vrijednosti materinskoga jezika i o potrebi njegova opisa, što je korak do njegova normiranja. Osim unutrašnjih poticaja dva su značajna vanjska poticaja za razvoj hrvatskoga jezika i njegovo normiranje. Dosad je dosta s pravom davana važnost jezičnoj politici Katoličke crkve u vrijeme katoličke obnove koja je zaslužna za početak opisa hrvatskoga književnoga jezika i izbor štokavštine za *opći jezik* te je na tu temu napisan priličan broj radova (usp. Krasić 2009), ali je vrlo malo rečeno o pozitivnom utjecaju učenih društava na razvoj narodnih jezika, pa i hrvatskoga. Budući da je to preopsežna tema, nemoguće ju je detaljno obraditi. Zato je to pitanje ovdje otvoreno s namjerom da se naše akademije smjeste u europski kontekst sličnih učenih društava i da se izdvoji jedan segment njihova djelovanja – izgrađivanje narodnih jezika. Kad se sve to ima u vidokrugu, postaje jasnije djelovanje iliraca pa njihova kodifikacija hrvatskoga jezika izrasta kao završni čin višestoljetnoga truda mnogih pregalaca koji su pisali na materinskom jeziku uvelike pod utjecajem vanjskih silnica, a cijela se povijest hrvatskoga jezika ne čini više ni posebnom, izoliranom, već se otkriva malo po malo njezina umreženost s poviješću europskih jezika. Ako se tako gleda i na cijelu hrvatsku kulturu, prepoznat će se uz njezina posebna obilježja i zajednička s mnogim drugim kulturama pa će Orlandov kip u Dubrovniku biti ne samo dubrovački simbol nego jedan od brojnih kipova srednjovjekovnoga junaka Rolanda koji povezuje Europu od hrvatskoga juga sve do njemačkoga Bremena. Akademije su, poput Orlanda, samo jedan od mnogih “pokazatelja prisutnosti Europe u Hrvatskoj i Hrvatske u Europi” (Golub 2003: 224).

Značenje akademija nije dovoljno istraženo, a njihov se utjecaj na razvoj i izgradnju narodnih u standardne jezike ne smije zanemariti. Uz velik broj djela koja su ostavila za sobom, najviše su pridonijela razvoju leksikografije, pravopisa, gramatike, jednom riječi uvelike su utjecala na standardizaciju mnogih jezika u Europi, pa i hrvatskoga, podižući narodne jezike na nadregionalnu razinu i osvješćujući njihove govornike da im je materinski jezik vrijedan koliko i latinski. Tako su ta društva posredno budila svijest o nacionalnoj pripadnosti. Upravo radom na izgradnji narodnih jezika ona su utjecala na pojavu kulturnoga patriotizma te na izgradnju nacionalnoga i kulturnoga identiteta.

Davši čak i ovako jedan sasvim mali pregled akademija koje su postojale u nas i u Europi, možemo vidjeti kakav su one utjecaj imale ne samo na književni jezik, što nas ovdje posebno zanima, već i gotovo na sva znanstvena područja. Ideja akademije ili društva kao zajednice u kojoj se okupljaju ljudi jednakih znanstvenih i umjetničkih interesa i u kojoj mogu razmjenjivati ideje, jedan je od najvažnijih znanstvenih uvjeta za unaprjeđivanje ljudskoga znanja i dostignuća u bilo kojem području i onda i danas.

Literatura

- Archambault, Sylvie. 2000. Les approches normatives en Russie (XVIIIe siècle). *History of the Language Sciences* (ur. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H. J. Niederehe, K. Versteegh), Vol. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Bircher, Martin, Ferdinand von Ingen (ur.). 1978. *Sprachgesellschaften, Sozietäten, Dichtergruppen*. Arbeitsgespräch in der Herzog August Bibliothek Wolfenbüttel 28. bis 30. Juni 1977. Hamburg: Dr. Ernst Hauswedell & Co. Verlag.
- Blažević, Zrinka. 2008. *Ilirizam prije ilirizma*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Bogišić, Rafo. 1986. Akademija “Složnih” (dei Concordi) u Dubrovniku 16. stoljeća. *Croatica XVII* (24–25): 48–68.
- Cravetto, Enrico (ur.). 2008. *Povijest 11 – Doba prosvjetiteljstva (18. stoljeće)*. Zagreb: EPH.
- Dadić, Žarko. 1991. *Egzaktne znanosti hrvatskoga srednjovjekovlja*. Zagreb: Globus.
- Deanović, Mirko. 1933. Odrzi talijanske akademije “degli Arcadi” preko Jadrana. *Rad JAZU* 248: 1–98; 1935. (svršetak), *Rad JAZU* 250: 1–125.
- Deanović, Mirko. 1962–1963. O talijansko-jugoslavenskim književnim odnosima u 18. stoljeću. *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku X–XI*: 283–290.
- Engler, Rudolf. 2000. Die Accademia della Crusca und die Standardisierung des Italienischen. *History of the Language Sciences* (ur. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H. J. Niederehe, K. Versteegh), Vol. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Franić, Ivana. 2005. Rukopisni *Dictionarium Latino-Illiricum* (1715.–1716.) Đure Matijaševića. *Rasprave IHJJ* 31: 51–85.
- Franić, Ivana. 2008. Fra Lovro Cekinić (1692.–1752.). *Anali Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku* 46: 125–136.
- Golub, Ivan. 2003. Arkadija i Hrvatska. *Hrvatska i Europa III – Barok i prosvjetiteljstvo (XVII – XVIII. stoljeće)* (ur. I. Golub). Zagreb: Školska knjiga.
- Gonzales, Ramón Sarmiento. 2000. Die Königliche Spanische Akademie und die Pflege der Nationalsprache. *History of the Language Sciences* (ur. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H. J. Niederehe, K. Versteegh), Vol. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

- Hordhaugen, Even. 2000. Normative Studies in the Scandinavian countries. *History of the Language Sciences* (ur. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H. J. Niederehe, K. Versteegh), Vol. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Kombol, Mihovil. 1961. *Povijest hrvatske književnosti do narodnog preporoda*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Krasić, Stjepan. 2009. *Počelo je u Rimu: Katolička obnova i normiranje hrvatskoga jezika u XVII. stoljeću*. Dubrovnik: Matica hrvatska.
- Kutleša, Stipe. 1996. Francis Bacon. *Filozofija renesanse* (ur. E. Banić-Pajnić). Zagreb: Školska knjiga.
- Law, Vivien. 2003. *The History of Linguistics in Europe – From Plato to 1600*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Ljubić, Šime. 1869. *Ogledalo književne poviesti jugoslavjanske na podučavanje mladeži*. knj. II. Rijeka.
- Minonzio, Franco. 1993. La “Storia delle Accademie d’Italia”. *Biblioteche oggi*. Fasc. n. 8: 72–74.
- Mazière, Francine. 2000. La langue et l’État: l’Académie française. *History of the Language Sciences* (ur. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H. J. Niederehe, K. Versteegh), Vol. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Noordegraaf, Jan. 2000. Normative Studies in the Low Countries. *History of the Language Sciences* (ur. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H. J. Niederehe, K. Versteegh), Vol. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Otto, Karl F. Jr. 1972. *Die Sprachgesellschaften des 17. Jahrhunderts*. Stuttgart: J. B. Metzlersche Verlagsbuchhandlung.
- Percival, Keith W. 1999. Understanding the Vernacular Turn. *Sprachdiskussion und Beschreibung von Sprachen im 17. und 18. Jahrhundert* (ur. Gerda Hassler, Peter Scmitter). Münster: Nodus Publikationen.
- Percival, Keith W. 2004. *Studies in Renaissance Grammar*. Aldershot, Hampshire, Burlington: Ashgate Publishing.
- Polenz, Peter von. 2000. Die Sprachgesellschaften und die Entstehung eines literarischen Standards in Deutschland. *History of the Language Sciences* (ur. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H. J. Niederehe, K. Versteegh), Vol. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter.
- Puzynina, Jadwiga. 2000. Normative studies in Poland. *History of the Language Sciences* (ur. S. Auroux, E. F. K. Koerner, H. J. Niederehe, K. Versteegh), Vol. 1. Berlin – New York: Walter de Gruyter.

Schutz, Hans. 1888. *Die Bestrebungen der Sprachgesellschaften des XVII. Jahrhunderts für Reinigung der deutschen Sprache*. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht's Verlag.

Stančić, Nikša. 2002. *Hrvatska nacija i nacionalizam u 19. i 20. stoljeću*. Zagreb: Barbat.

Stoll, Christoph. 1973. *Sprachgesellschaften im Deutschland des 17. Jahrhunderts*. München: List Verlag.

Tymowski, Michał. 1999. *Kratka povijest Poljske*. Prevela Magdalena Najbar-Agičić. Zagreb: Matica hrvatska.

Valentić, Mirko, Lovorka Čoralić (ur.). 2005. *Povijest Hrvata – Od kraja 15. stoljeća do kraja Prvoga svjetskoga rata*. Zagreb: Školska knjiga.

<http://www.avcr.cz/historie.php> (Pristupljeno 12. veljače 2010.)

Croatian Academies (from 16th to 18th century) in European Context

During the 16th century, language theory became a linguistic research subject in many European countries. Numerous vernaculars were introduced on the public scene and slowly began taking over the role of Latin so the “hollines” of three languages – Hebrew, Latin and Greek, was being questioned. Due to construction of national languages the language norm, orthography, grammar and dictionary publishing etc. became an important task. Thanks to enhanced interest in language and other related matters, societies gathering people with the same scientific interests that stimulate scientific work and linguistic studies among others were founded. Throughout Europe all kinds of academies were established, and so was the case with Croatia, too. This paper deals with such Croatian societies, i.e. academies, which worked on linguistic issues of the Early Modern Era in European context. The paper highlights their ideas, goals and accomplishments, as well as their importance in resolving the language issues of the period, particularly language standardization as the main issue.

Key words: language academies, Early Modern Era, Croatia, Europe, language issues